

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

SERIES 2: 39 - HA'ARAMA: LEGAL LOOPHOLES OR HALACHIC WISDOM? OU ISRAEL CENTER - SUMMER 2022

- In the previous shiur we looked at the halachic concept of Prozbul which prevents loans from being cancelled by the Shemita year.
- But if the Torah instructed us to cancel these loans, how can it be appropriate for the Rabbis to undermine that mitzva?
- In this shiur we will begin to address the meta-halachic issue of *ha'arama* - literally 'cunning' or 'guile' - a halachic mechanism which is sometimes used to counteract or prevent the operation of a certain mitzva, but is sometimes halachically prohibited.
- We will attempt to find some of the underlying themes which determine when *ha'arama* is permitted and when it is prohibited. And we will delve into the hashkafic background the concept itself. Why is it ever appropriate, and what is it designed to achieve.¹

A] WHY DO MANY PEOPLE FIND HA'ARAMA PROBLEMATIC?

- Seems to be playing games with the halacha - looking for ways to avoid mitzvot, which appears to be 'cheating'?
- Seems to favor the technical letter of the law over the spirit of the law, which appears to be less religiously authentic.
- Seems to favor the external over the internal; a culture of nominal compliance over real commitment.
- To what extent are we influenced by Christian polemic against legalism??
- Frustration that Rabbis seem to find 'loopholes' where they want to. Some ask why they can't find loopholes in other areas of concern - eg agunot. People buy into a false narrative: "If there is a rabbinic will there is a halachic way". If the Rabbis don't help, it must be that they don't care! We will be'H address this in more depth in the following shiur.

B] 'ARUM' IN TANACH - WISDOM OR CUNNING?

B1] NEGATIVE CONNOTATIONS

1. וְהִנְחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכֹּל חַיֵּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹקִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגֵּן.

בראשית ג:א

Our first exposure the concept of 'arma' is negative³ - the evil cunning of the snake, which represents the Yetzer Hara!

2. וְכִי־יִזְדַּ אִישׁ עַל־רַעְיוֹ לְהַרְגוֹ בְּעִרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֻנוּ לְמוֹת.

שמות כא:ד

The Chumash also connects 'arma' with the cunning premeditation of the murderer.

3. מִפֶּן מַחְשְׁבוֹת עָרוֹמִים וְלֹא־תַעֲשֶׂינָהּ יְדִיהֶם תּוֹשִׁיָהּ. לְכֹד חֲכָמִים בְּעִרְמָם וְעֲצַת נַפְתָּלִים נִמְהָרָה.

איוב היב:ג

Iyov praises God for frustrating the wicked plans of the crafty - arumim.⁴

B2] POSITIVE CONNOTATIONS

- Yet 'arma' is often a positive trait and is praised, especially in Mishlei where it is almost always used in a positive context - as an important element of chochma. It typifies those who are clever and shrewd, rather than naive and dull (typified by the *peti*).

1. An important resource is Dr Elana Stein Hain's doctoral dissertation in Columbia University - *Rabbinic Legal Loopholes: Formalism, Equity and Subjectivity*. This is available for download at <https://shortest.link/3-Pd>. We will have the opportunity to look at some of her ideas in the following shiur.

2. See in particular Luke 11.

3. Of course, in the verse immediately before this, Adam and Chava are described as 'arumim' - naked, which has no negative connotation. The two different uses of the word are clearly connected, but that analysis lies beyond the scope of this shiur.

4. See also Iyov 5:13 and 15:5. Also, Yehoshua 9:4 where 'arma' is used to describe the deceitful behavior of the Givonim.

4. (א) מְשָׁלֵי שְׁלֵמָה בְּרִדְוֹד מִלְּךְ יִשְׂרָאֵל. (ב) לְדַעַת חֲכָמָה וּמוֹסָר לְהַבִּין אֲמָרֵי בִינָה. (ג) לְקַחַת מוֹסָר הַשֶּׁבֶל צְדָק וּמִשְׁפָּט וּמִיֹּשְׁרִים. (ד) לְתַתּ לַפְתָּאִים עֲרֻמָּה לְנַעַר דַּעַת וּמוֹמָה.

משלי א-ד

Mishlei introduces its goals - to give chochma, bina and da'at, including 'arma' and 'mezima'. These are positive expressions - 'prudence', 'discretion' and 'shrewdness'.⁵

5. (טז) אֲוִיל בַּיּוֹם יִנְדַע כַּעֲסוֹ וְכִסָּה קִלְוֹן עָרוֹם. (יז) יִפְיַח אֲמוּנָה יָגִיד צְדָק וְעַד שְׁקָרִים מְרָמָה.

משלי יב:טז-יז

Mishlei even uses the same root positively in 12:16 - the 'arum' is contrasted with the fool, and negatively in 12:17 - the 'mirma' is the deceitful false witness.

6. לְכוּ-נָא הַכִּינוּ עוֹד וּדְעוּ וְרֵאוּ אֶת-מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר תְּהִיָּה רְגְלוֹ מִי רָאָהוּ שָׁם כִּי אָמַר אֵלָי עָרוֹם יַעֲרֹם הוּא.

שמואל א כג:כב

Shaul, when trying to capture David, describes him as 'arom ya'arim' - exceptionally crafty in remaining in hiding and eluding Shaul's soldiers. Shaul did not mean that positively, but ultimately it was an important trait of David.⁶

B3] DEBATABLE CONNOTATIONS

7. (לה) וַיֹּאמֶר בָּא אַחֲדָי בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתּוֹ.

בראשית כז:לה

Yitzchak told Esav that Ya'akov had taken his beracha 'bemirma'.

8. במרמה - בחכמה.

רש"י בראשית כז:לה

Rashi (following the Targum Onkelos) translates that positively as 'chochma'.⁷

9. (לה) במרמה - שלא דבר אמת.

אבן עזרא בראשית כז:לה

The Ibn Ezra however translates 'mirma' as a lie!⁸

10. (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי-יַעֲקֹב אֶת-שִׁשְׁבַּן וְאֶת-חַמּוֹר אֲבִיו בְּמִרְמָה וַיַּדְבְּרוּ אֶשֶׁר טָמְאָה אֶת דִּינָה אַחֲתָם:

בראשית לד:יג

The brothers of Dina responded to Shechem, who had raped Dina, and his family with 'mirma'.

11. במרמה - בחכמה.

רש"י בראשית לד:יג

Again, Rashi, following the Targum Onkelos, translates that as 'chochma',

12. (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב - אֲזַל הוּא לֹא דָבַר בְּמִרְמָה. אֵף עַל פִּי שַׁחֲטָא לֹא לֹא דָבַר מִרְמָה בְּשִׁפְתָיו וְהִנִּיחַ הַדָּבָר לְזַמְיוֹ. וְהִם עָנוּ לְהֵם בְּמִרְמָה. וּבְעֵצָוֹר שִׁטְמָא אֵת דִּינָה אַחֲתָם לֹא חֲשַׁבוּ זֶה לַעֲוֹן אִם יִרְמְאוּ אוֹתוֹ בְּדַבְרֵיהֶם!

רד"ק בראשית לד:יג

5. See also Mishlei 8:5, 8:12, 12:23, 13:16, 14:8, 15:5, 19:25, 22:3, 27:12. The expression 'mezima' is used in Mishlei to indicate hidden or private thinking. It sometimes has negative connotations of 'mischievous thinking', such as Mishlei 12:2, 14:17, 24:8, Tehillim 10:2, 21:12, 37:7. However it can be positive, with connotations of 'discretion' and 'shrewdness' such as Mishlei 1:4 above and 2:11, 5:2 8:12, and Iyov 42:2.

6. In English some words of this kind have clear positive connotations, such as 'sophisticated' or 'shrewd'. Others are negative, such as 'cunning'. But some can go in either direction, such as 'clever' or 'crafty'.

7. On a pshat level, this translation is supported by the fact that Yitzchak confirms that Ya'akov remains blessed.

8. A separate question is why Yitzchak was justified in speaking negatively about Ya'akov to Esav!? Perhaps now that Yitzchak recognized Esav's role as the antisemitic 'sonah Ya'akov', he was encouraging that role.

13. ומאמרו במרמה ... לפי שהמרמה אינה ממדותיהם ולא הורו לעצמם היתר (להשתמש) בה אלא נגד מי שקדם ברוע פעלו נגדם ....

רבי אברהם בן הרמב"ם בראשית לז:יג

Other mefarshim understand that 'mirma' is a lie - but in this case an entirely justified one!

C] 'HA'ARAMA' - A PERMITTED LEGAL DEVICE⁹

C1] BECHOR BEHEMA

14. אֲדָבָר־בְּכֹר אֲשֶׁר־יִבְכֹּר לֵה' בְּהֵמָה לֹא־יִקְדֹּשׁ אִישׁ אֶתֹו אִם־שְׂוֹר אִם־שֶׁה לֵה' הוּא.

ויקרא כז:כ

The Torah designates the Bechor - first born male kosher domesticated animal - as a korban. It must be given to a Cohen who will offer it as a korban, after which the Cohen and his family can eat it as kodshim. If the Bechor has a blemish which disqualifies it from being a korban, it must still be given to a Cohen for him to eat as chulin. In this verse, the Torah prohibits the owner of a Bechor from designating it as any other personal offer. It must remain as a Bechor and go to the Cohen.

15. כיצד מערימים על הבכור? מבכרת שהיתה מעוברת, אומר 'מה שבמעיה של זו אם זכר עולה' - ילדה זכר יקרב עולה. 'ואם נקבה זבחי שלמים' - ילדה נקבה תקרב שלמים. 'אם זכר עולה אם נקבה זבחי שלמים' - ילדה זכר ונקבה הזכר יקרב עולה והנקבה תקרב שלמים. (פ' הרמב"ם - וזו צקצלה שמותר להקדיש בכור צצטן. וכך אמרו בספרא 'אשר יבכר לה' לא יקדיש איש אומו'. משיזכר אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש צצטן).

משנה מסכת תמורה פרק ה משנה א

The Mishna introduces a permitted ha'arama to avoid giving the animal to a Cohen. The kodesh status of Bechor only starts at the birth, so if the owner pre-designates it as a different personal offering while it is in utero, this works. The Rambam quotes the Sifra which learns this halacha from the Torah verse.

16. גמ'. אמר רב יהודה: מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. תנן: אומר אדם 'מה שבמעיה של זו עולה' - עולה אין, שלמים לא. ואת אמרת דמצית מפקעת ליה מקדושתה! אמר לך רב יהודה: ה"מ בזמן שבית המקדש קיים. כי קאמינא אנא - בזמן הזה, דלא חזי להקרבה.

תמורה כז:

The Gemara extends the reach of the ha'arama. After the churban when we can no longer bring offerings, it is permitted to make a blemish on the animal before it is fully born¹⁰. In that way, when it is fully born it will not have the status of kodshim.

17. .... ואר"ת דהשתא נהגו העולם למכור קלת מן האם כדי להפקיע הוולד מן הצכורה וטוב הוא לעשות כן וצלצד שיקנה לו קנין חשוב כמו הגצכה דצכמה דקה או משיכה וקנין כסף עמו ....

תוספות תמורה כז: ד"ה הא עדיפא יתירא מדאתי ביה לידי גזיה ועבודה

Rabbeinu Tam writes that today, when we are no longer expert in how to create a halachic blemish, the ha'arama we use is to sell part of the mother to a non-Jew using a proper kinyan. Then the mother will be jointly owned by a Jew and a non-Jew and the first born will not have Bechor status at all.

18. והתחבולה המותרת נקראת הערמה, ושאינה מותרת מרמה.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת תמורה פרק ה משנה א

The Rambam explains that a permitted halachic device is called a 'ha'arama'. A forbidden one is called a 'mirma'.

9. The Rabbis use the expression ha'arama in many forms - ma'arim(in)/(im), he'erim, ta'arim, ya'arim.

10. An unblemished Bechor cannot be killed, worked or shorn, even today. Rather, the farmer must keep it as kodshim until it develops a blemish naturally, after which it can be killed. This obviously creates a real danger of someone accidentally killing the animal while unblemished and breaking the Torah mitzva of *me'ila* - benefiting from kodshim. Making a blemish on a born Bechor is prohibited. However, the fetus is only considered halachically 'born' once its head has fully emerged. The farmer could therefore make a small blemish on the ear or lip of the fetus before the head is fully emerged. The Bechor will still have the halachic status of a blemished bechor (which cannot be worked etc) but it can be killed immediately and thereby avoid the danger of *me'ila*. A Cohen will be able to claim it if they can prove that they are indeed a Cohen.

19. מערימין - תחבולות הכיתר תקרא ערמה ושאינו להיתר תקרא מרמה - הרמז"ס. אף על פי שנמלא 'מרמה' אלל יעקב וזני יעקב, ות"א 'צחוכמא'. וכמו כן תמלא להרגו צערמה. אלא ל' תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. כמ"ש צמשה א' פי"א דחולין.

תוספות יום טוב מסכת תמורה פרק ה משנה א

The Tosafot Yom Tov points out that the word 'mirma' can have a positive context in the Tanach and 'arma' a negative one. Nevertheless, the uses of language in Tanach and by Chazal are different - 'lashon Torah lechud velashon Chachamim lechud'.¹¹

C2] MA'ASER SHENI

- Produce grown in Eretz Yisrael must have terumot and ma'aserot taken from it before consumption.
- First, Teruma (an unfixed amount but normally around 2%) is separated and given to a Cohen.
- Then Ma'aser Rishon (10% of the remainder) is separated and given to a Levi.
- Then, in years 1, 2, 4 and 5 of the cycle Ma'aser Sheni (10% of the remainder) is separated and taken to eat in Yerushalayim. In years 3 and 6 Ma'aser Ani (also 10% of the remainder) is given to the poor.

20. (כד) וְכִי־יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאתוֹ כִּי־יִרְתַּק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יִבְרַךְ ה' אֱלֹקֶיךָ: (כה) וְנִתְּנָה בַּכֶּסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ: (כו) וְנִתְּנָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תִּאֱמָר וּנְפֹשֶׁת בַּבֶּקֶר וּבַצֹּאן וּבַיִן וּבַשֶּׂכֶר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׂאַלָה נְפֹשֶׁת וְאַכְלַת שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ וְשִׂמַחְתָּ אֹתָהּ וּבִיתְךָ.

דברים יז:כז-כו

For people who live too far away from Yerushalayim to take the actual Ma'aser Sheni produce there, the Torah permits them to redeem it on coins and use them to buy food in Yerushalayim.

21. וְאִם־גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמְּעֻשְׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו.

ויקרא כז:לא

But, if a person chooses to redeem the Ma'aser Sheni on coins they must add a 'fifth' (actually 25%)¹² of the value.

22. מערימין על מעשר שני. כיצד? אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים לעבדו ולשפחתו העברים 'הילך מעות אלו ופדה לך מעשר שני זה'. אבל לא יאמר כן לבנו ולבתו הקטנים ולעבדו ולשפחתו הכנענים מפני שידן כידו.

משנה מסכת מעשר שני פרק ד משנה ד

The Mishna permits someone to employ a 'ha'arama' and ask another independent person to perform the redemption onto coins so that the extra 'fifth' will not be needed.

23. גמ' רבי אבון אמר איתפלגון רבי לעזר ורבי יוסי בר חנינה. חד אמר - למה מערימין עליו? מפני שכתוב בו ברכה ....

תלמוד ירושלמי מסכת מעשר שני פרק ד הלכה ג

The Yerushalmi brings an opinion that this ha'arama is actually a financial bonus that comes from the beracha mentioned in Devarim 14:24!

C3] SALTING FOOD ON YOM TOV

24. אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת, אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת. רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא. (רש"י מערים - לאחר שמלח זו לאכלה היום חומר: חזרתה ערצה עלי לאכלה היום, וחוזר ומולח.)

ביצה יא:

Salting food on Shabbat is potentially prohibited since it resembles the melacha of 'me'abed'. Nevertheless, on Chag this could be permitted for ochel nefesh. The Gemara brings two opinions as to whether one may salt large quantities of meat on Shabbat. Rav Yehuda permits this. Rav Adda bar Ahava permits salting only one piece at a time, but allows one to employ a ha'arama. After salting one piece, the person can say 'actually this other piece is nicer' and then salt that, and continue in this way.

- Interestingly, the ha'arama here is being employed to 'soften' the chumra of Rav Adda bar Ahava. But what does it achieve, and why is it not simply permitted because of Simchat Yom Tov?

11. Similarly, we see different plurals in chazal eg Bechorim (Torah)/Bechorot (Chazal), Rechemim (Torah)/Rechelot (Chazal).

12. All additions of this kind specified by the Torah mean the proportion of the final amount, including the added sum. So 'chomesh' means a fifth of the final amount (125%) = 25%

C4] A MOTHER AND CHILD COW ON YOM TOV

- The Torah prohibits slaughtering an animal and its child on the same day.
- The case of the Tosefta is where a mother and child animal fall into a pit on Yom Tov and will die if not rescued. However, the cows are muktzeh and can only be moved if they are to be slaughtered that day. The problem is that once the farmer slaughters one of the them, the other is automatically prohibited and therefore cannot be moved, and will die.

25. אותו ואת בנו שנפלו לבור. ר' ליעזר או' מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ושחטו. והשיני עושה לו פרנסה במקומו בשביל שלא ימות. ר' יהושע אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ואינו שוחטו. ומערים ומעלה את השני. רצה שלא לשחוט אחד מהן הרשות בידו.

תוספתא מסכת ביצה (יום טוב) (ליברמן) פרק ג הלכה ב

The Tosefta brings different opinions as to what to do. R. Yehoshua advises using a ha'arama. The farmer can lift one of the animals out of the pit to slaughter it for Yom Tov, then change his mind and decide to use the other one and lift that out. Then he can slaughter whichever one he wishes.¹³

- In this case, the ha'arama is a leniency. According to the stricter opinion of R. Eliezer one may only chose one of the animals to life out and must try to feed the other in the pit and hope that it survives. But, again, why not simply permit this outright due to *tzar ba'alei chayim*? In a sense, the ha'arama is actually a stringency. What does it achieve?

D] 'MIRMA' - A PROHIBITED LEGAL DEVICE**D1] ERUV TAVSHILIN**

26. תא שמע: מי שהניח עירובי תבשילין - הרי זה אופה ומבשל ומטמין. ואם רצה לאכול את עירובו - הרשות בידו. אכלו עד שלא אפה עד שלא הטמין - הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין, לא לו ולא לאחרים, ולא אחרים אופין ומבשילין לו. אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת. **ובלבד שלא יערים. ואם הערים - אסור.**

ביצה יז:

Chazal permitted cooking on Yom Tov for Shabbat only if the person had a valid Eruv Tavshilin at the time of the cooking. If there was no eruv, one would be permitted to cook larger amounts of food on Chag (since it may be needed for guests that day) and if there left-over food that can be for Shabbat. But one is NOT allowed to use a mirma and 'pretend' that the extra food is for guests who 'might' come.

27. **שלא יערים** - לאחר שצשל ללורך לומר: עוד אני צריך להזמין אורחים ויצשל תבשילין אחרים, וייתירם לשבת. אבל בקדירה אחת אם ירצה לשבת - הא אומר דאפילו לחול שרי כדלעיל: ממלאכה אשה קדירה צשר, ואף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. **ואם הערים אסור** - לאכול, דאחמור רבנן צבה מילתא שלא לעקור תורת עירוב. ולא דמי להערמה דרצ אדא צר אהבה דמלח גרמא גרמא - דאין עבוד צאוכלין. ואי משום טרחא - הא עדיפא, דלמא חס שלא יסריח הצשר וממנע ולא שחיט. וקא סלקא דעתך דכוא הדין לעצר ואפה.

רש"י שם

Rashi explains that this case is different to that of salting the meat since (a) the prohibition of salting meat is less serious than cooking; and (b) if a person were not allowed to salt the meat they would be nervous that the meat would go off and may refrain from shechting on Yom Tov, lowering simchat Yom Tov. The halacha stresses that we do NOT say the same with eruv out of concern that people will not have food for Shabbat. They could, and should, have made an Eruv!

28. **כג** אם עבר במזיד או בשוגג ובישל כמה קדרות שלא לצורך יום טוב מותר לאכולן בשבת או בחול. **כד** אם הערים לבשל ב' קדרות לצורך היום והותיר אחת לצורך מחר אסור לאכלה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכו טעין כג-כד

The Shulchan Aruch rules that if one purposely or accidentally cooked on Yom Tov without an Eruv the food can be eaten on Shabbat. However, if one used a mirma and 'pretended' that the food was for Yom Tov, it is prohibited on Shabbat.

13. The Yerushalmi in Pesachim 3:3 (30a) applies the ha'arama in even stronger language which makes it clear that the ha'arama works even if he decided not to slaughter either cow! יעלה את הראשון ע"מ לשחוט ולא ישחוט ויערים ויעלה את השני אף על פי שחיטב שלא לשחוט אחד מהן מותר

29. (עח) והותיר אחת וכו' - דכערמח חיישינן שילמדו אחרים לעשות כן וגם הוא יעשה כן פעם אחרת משא"כ צמזיד.

משנה ברורה סימן תקכו ס"ק עח

The Mishna Berura understands that we are stricter with mirma since a person might negatively influence others and/or do it again, which is not the case for a shogeg, or even a mazid, where we assume that they may do teshuva. A person will find it much harder to do teshuva for a mirma since they did not think they were doing anything wrong!

30. ומהו חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן. לפי שהם דברים קלים בעיני רב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא. ואלו הן. (א) האוכל מסעדה שאינה מספקת לבעליה שזה אבק גזל הוא. והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותו. (ב) המשתמש בעבטו של עני שהעבטו של עני אינו אלא פגון קורדום ומחרשה ויאמר בלבד אינן חסרים והרי לא גזלתי אותו. (ג) המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה.... (ד) המתכבד בקלון חברו אומר בלבד שאינו חטא לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בשת... (ה) והחושד בפשעים אומר בלבד שאינו חטא לפי שהוא אומר מה עשיתי לו וכי יש שם אלא חשד....

רמב"ם הלכות תשובה פרק ד הלכה ד

The Rambam flags that there are certain aveirot for which we find it much harder to do Teshuva since we do not really see them as a aveirot!

D2] AVOIDING OBLIGATION FOR TERUMOT U'MAASEROT

31. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים. דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון - כדי לחייבן במעשר. דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות - כדי לפטרן מן המעשר. דאמר רבי ינאי: אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר: (דברים כ"ג) בערתי הקודש מן הבית; ורבי יוחנן אמר: אפילו חצר קובעת, שנאמר (דברים כ"ג) ואכלו בשעריך ושבעו.

ברכות לה:

Terumot and Ma'aserot only become obligatory on a Torah level when the produce is brought into the house or yard through the normal door or gate. Chazal berate the later generations for finding ways to technically avoid Tu'M by bringing the food in through a window or skylight!

D3] RIBIT

32. תני רב ספרא ברבי דבי רבי חיאי - יש דברים שהם מותרין, ואסורין מפני הערמת רבית. כיצד? אמר לו: הלויני מנה! אמר לו: מנה אין לי, חטין במנה יש לי שאני נותן לך. נתן לו חטין במנה. וחזר ולקחן הימנו בעשרים וארבע סלע - מותר. ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית.

בבא מציעא סב:

Rav Safra teaches that certain transactions are technically permitted under the laws of interest but are prohibited because of mirma. For instance, if a borrower asks for \$100, the lender could say he has no money, but then give him \$100 worth of wheat, which he can later buy back for \$96. This is technically permitted since it is considered a double transaction - first a loan of the equivalent of one hundred and then the purchase of the wheat at a discounted rate. However, it is prohibited because of the mirma.

D4] TUMA V'TAHARA

• The Tosefta rules a number of cases¹⁴ where a person may not to 'play tricks' with issue of intention in tuma and tahara. If they 'pretend' to have had a different intention, this will not work.

33. המת בבית ולו פתחים הרבה כולן נעולין כולן טמאין. נפתח אחד מהן אף על פי שלא חישב עליו טיהר את כולן.... חישב להוציאו באחד מהן הרי חבירו טהור. היה לו פתח אחד לצפון ופתח אחד לדרום וחישב להוציאו בצפון ואחר כך באו אחיו או קרוביו ואמרו אין מוציאין אותו אלא בדרומו טיהר דרומו את הצפוני. ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאין.

תוספתא מסכת אהלות (צוקרמאנדל) פרק ח הלכה ד

The Rabbis introduced a rabbinic level of tuma called 'sof tuma latzet', meaning an entranceway which a dead body would or potentially could be taken through on its way out of the house. As such, if a dead body is in the house and there are a number of possible exits, all of these become tamei (derabbanan) immediately in case the body will be taken out that way. Once an exit has been firmly designated, this immediately renders the other exits tahor. However, a person cannot practice mirma and pretend to designate a door just to make the others tahor.

14. See also Tosefta Chagiga 3:27, Para 4:13, Taharot 10:5, 10:12.

34. .... כלי נצריך שלא קינבן ומשתמש בהן עראי טמאין. היה עתיד לחסם ולקנב אף על פי שהוא משתמש בהן עראי ומשליכן טהורין. **ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאין.**

תוספתא מסכת כלים (בבא מציעא) פרק ה הלכה יד

This halacha deals with roughly made vessels which have not yet been smoothed and finished. If one had no intention to smooth them, they become halachic kelim immediately and are susceptible to tuma. If one did intend to smooth and finish them, they are not yet halachic kelim and are not susceptible to tuma, even if one used them once and threw them away, apparently casting doubt on the expressed intention to smooth them. However, one may not use a mirma and 'intend' to smooth them just to prevent them becoming susceptible to tuma.

D5] A MIDRASHIC APPLICATION - AVRAHAM'S ARGUMENTS WITH GOD

35. **חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה וגו'.** א"ר אחא נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם. ומה אתה מערים על השבועה?! אתמהא! מבול של מים אין אתה מביא, מבול אש אתה מביא! א"כ לא יצאת ידי השבועה.

בראשית רבה (וילנא) (פרשת לך לך) פרשה לט סימן ו

Chazal express negativity about ha'arama through the voice of Avraham, who accuses God of inappropriate ha'arama in his plans to destroy Sedom by fire. God swore not to bring another 'mabul'. Did this mean only by water?

E] DEBATED CASES - HA'ARAMA OR MIRMA?

E1] PROZBUL

36. .... הלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם.

משנה גיטין פרק ד משנה ג

We looked in depth last week at the case of Prozbul. Here the Mishna states that Hillel ruled it because of 'tikun olam' - to fix society. Interestingly, the expression 'ha'arama' is not used by Chazal when describing Prozbul, but 'takana'.

37. ת"ש דאמר שמואל: הא פרוסבלא - עולבנא דדייני הוא. אי איישר חיל אבטליני

גיטין לו:

Yet we also saw that Shmuel, in a later generation, expressed the strong opinion that he believed the entire innovation of Prozbul to be 'ulbena dedaynei' - a disgrace for the judges!

E2] SAVING FOOD FROM A FIRE ON SHABBAT

38. הציל פת נקייה אין רשאי להציל פת הדראה פת הדראה רשאי להציל פת נקייה ואין מערימין בכך. ר' יוסה בי ר' יהודה אומ' מערימין בכך ...

תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק יג הלכה ז

If a store house is on fire on Shabbat (with no risk of loss of life) Chazal restricted what a person could run in to save, in case they put out the fire in their panic. They can however save a limited amount of food for that Shabbat. If they ran out with low quality course bread, they may go back in for better bread, but not vice versa. The Tana Kama rules that one cannot be 'ma'arim' and first bring out course bread so that one would be able to return to save more. R. Yosei bei R' Yehuda rules that one may be ma'arim and 'accidentally' bring out the wrong bread the first time around.

F] HA'ARAMA FOR A TALMID CHACHAM

39. אמרו ליה רבנן לרב אשי: חזי מר האי צורבא מרבנן, ורב הונא בן רבי חיון שמיא, ואמרי לה רב הונא ברבי חלוון שמיא. דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא, ואמר: לאצנועיה קמיכוניא. ואזיל ונאים במברא, ועבר להך גיסא וסייר פירי, ואמר: אנא למינם קמיכוניא. אמר להו: הערמה קאמרת? הערמה בדרבנן היא, וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחילה.

שבת קלט:

The Gemara relates the case of a talmid chacham who devised two ha'aramot in hilchot Shabbat - he 'stored' some garlic in a spout, thereby blocking it up, and he slept on a ferry which crossed a river, thereby getting to the other side on Shabbat. The Gemara concludes that these are rabbinic prohibitions and we can trust a talmid chacham not to breach these without using the ha'arama.

G] HA'ARAMA - ANCIENT AND MODERN

G1] HA'ARAMOT PERMITTED BY CHAZAL

The examples list above include:

- Bechor - redesignating when in utero or making a blemish before halachic birth.
- Ma'aser Sheni - asking someone else to redeem on a coin to save the 25%.
- Salting Meat on Yom Tov.
- Lifting the cow and calf out of a pit on Yom Tov.
- Saving extra food on Shabbat?
- Prozbul - to enable loans to continue beyond the Shemita year.

Other examples of ha'aramot permitted by Chazal include:

- Making new beer on Chol HaMoed even though one has old (Moed Katan 12b).
- Hanging up a strainer/filter on Yom Tov (normally prohibited as *uvdin dechof*) to hold pomegranates then using it to filter wine (Shabbat 139b).
- Setting sail on a ship within 3 days of Shabbat (normally prohibited) for a mitzva by asking the captain not to sail on Shabbat, but knowing that he will (Shabbat 19a).

G2] POST-TALMUDIC HA'ARAMOT

A partial list includes:

- Heter Iska - to enable interest to be paid on commercial loans.
- Leasing an animal to a non-Jew for Shabbat by declaring it 'hefker' (Shulchan Aruch OC 246:3).
- Business partnerships with non-Jews where the business operates on Shabbat and the non-Jew takes the profits for Shabbat (Shulchan Aruch OC 245:1).
- Sale of Chametz

G3] MODERN HA'ARAMOT

Some of the following are seen by some authorities as ha'aramot. All have proved controversial:

- Heter Mechira during Shemita?
- Otzar Beit Din during Shemita?
- Grama to permit some electrical devices on Shabbat?

H] PRINCIPLES DETERMINING PERMITTED AND PROHIBITED APPROACHES

• The Rishonim laid down certain principles as to when this form of legal 'deception' is permitted and when not. We will examine some of these, although we will not find a totally clear approach.

H1] DEORAITA/DERABBANAN?

- Does it make a difference if the prohibition in question is deoraita or derabbanan? Not on immediate review! Consider our cases:

Permitted Ha'arama

Bechor - Deoraita
Ma'aser Sheni - Deoraita
Moving mother and child cow - Derabbanan¹⁵
Salting meat - Derabbanan

Prohibited Mirma

Terumot U'Masserot - Deoraita
Ribit - Deoraita
Tuma of Vessels - Deoraita
Sof Tuma Latzet - Derabbanan

Debated Cases

Prozbul - Derabbanan
Shabbat saving food - Derabbanan

- Which should we treat more stringently - deoraita or derabbanan.

15. Of course, slaughtering both on the same day would be deoraita, but the question here is moving them on chag, which is an issue of muktze or tircha. On the other hand, tzar ba'alei chaim is an *issur deoraita* and is part of the counterpressure on the other side of the equation - see below.

- On the one hand, deoraita should be stricter - because of the seriousness of the potential breach.
- On the other hand, derabbanan should be stricter because:
  - (i) People treat rabbinic law less seriously and it requires 'chizuk'.
  - (ii) Allowing ha'aramot in derabbanans will simply feed into the public perception that they are less serious. We see this clearly in the strict treatment of Eruv Tavshilin.
  - (iii) Deoraita laws from God are perfect and can have no 'loopholes'. If something was not technically prohibited, it was intended to be permitted. Derabbanan laws were made by Rabbis who are not infallible. So perhaps a 'loophole' was unintentional? So maybe there we need to be more focused on the 'spirit of the law'.¹⁶

H2] EVERY CASE IS DIFFERENT

40. לא כל הערמה צמילי דרצנן שוין. יש הערמה שמוחר לכל אדם כי הריא דפ"ק דיו"ט (צ"ה יא) רב אדא מעריס ומלח גרמא גרמא. ויש הערמה דלא שריא אלא לאורצא מדרצנן כי כך דהכא. ויש הערמה דאסור לכ"ע ואחמור צב רצנן טפי ממזיד כי הריא דפ"צ די"ט (צ"ה יז) גבי עירוצי תצשילין ..... ויש דאיכא פלוגתא כי הריא דלעיל פרק כל כתבי הקודש (שבת ק"ד) אין מערימין צכך ר' יוסי אומר מערימין. וכן איתו ואתו צנו שנפלו לצור ציום טוב (צ"ה לז) דפלוגי צבו רבי אליעזר ורבי יהושע.

רא"ש מסכת שבת פרק כ סימן ה

The Rosh tells us that, even when it comes to rabbinic prohibitions, each case is different. Some ha'aramot are permitted to all, others only to talmidei chachamim, other are subject to rabbinic dispute and yet others are prohibited to all.

H3] NEGLIGENCE vs INNOCENCE

41. ויש לי לומר דהערמות דהכא היינו דוקא צדצרים שהפסד צא להן מחמת שמחת י"ט ושלא מחמת פשיעתו כמליחת העור ומליחת גרמא גרמא. דא"א לו לחתיכות שהוא צריך ליי"ט צלא שחיטה ויפסדו עליו כל שאר החתיכות, הילכך שרי ליה הערמה. אצל גבי עירוב דפשיעתו גרמא לו שלא הניח עירוצי תצשילין או שנאצד ונאכל בפשיעתו שלא נשמרו כראוי, לפיכך אסרו עליו הערמה וכן כל כיוצא בזה.

חדושי הרשב"א מסכת ביצה דף יא עמוד ב

The Rashba understands that the eruv case is prohibited because the person was negligent in not making, or in losing, the eruv. But the salting meat case is permitted since a person had no choice but to slaughter a whole animal to have meat on Chag and, if they would not be allowed to salt the meat, they may not slaughter at all. Of course, the question still remains, why is ha'arama needed at all? Why not just permit the salting outright?

H4] MITZVA COUNTER-PRESSURE

- Where there is a significant counter-pressure which pushes to permit something this can be a strong indicator that ha'arama is permitted.
- This counter-pressure could be a Torah value or mitzva or avoiding an aveira.

42. בזמן הזה מצוה לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם כדי לפטרו מהבכורה. אף על פי שמפקיע קדושתו הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ובעבודה.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות בכור בהמה טהורה סימן שכ סעיף ו

Even though owning a pregnant animal in partnership with a non-Jew is a ha'arama which prevents kedushat Bechor, the Shulchan Aruch rules that it is a mitzva to arrange this! The alternative is a worse halachic prospect - an animal with kodshim status which is likely to be used in breach of halacha.

- So too, we found in the case of Prozbul that Hillel made a takana - a rabbinic legal requirement - that a prozbul should be made to avoid people breaching the prohibition of refusing to give loans as the Shemita year approached.
- In the case of the salted meat, and perhaps also the cow and calf, the counter-pressure is the need to ensure Simchat HaChag.
- The case of Ma'aser Sheni may also refer to a period after the destruction of the Temple when it was not possible to take the produce to Yerushalayim to eat it in purity. Since the only option was redemption on a coin, there was counter-pressure to permit this to aid the farmer and to avoid the creation of ma'aser sheni produce which may be misused.
- In many of the prohibited cases - such as the tuma/tahara cases - there is no obvious mitzva counter-pressure.

16. We will be'H look at the broader issue of the spirit of the law and the definition of 'loopholes' in the next shiur.

H5] BEIN ADAM LECHAVERO vs BEIN ADAM LEMAKOM

- Most of the permitted ha'aramot are in Bein Adam LeMakom cases - such as Bechor, Ma'aser Sheni.
- Some of the prohibited artifices are also Bein Adam LeMakom - such as Eruv, Ma'aserot.
- The cases of prohibited mirma in ribit and Terumot U'Ma'aserot are both examples where one may not hurt others who are depending on the gift - the poor (for ribit) or the Cohanim/Levi'im for Terumot U'Ma'aserot.
- What about Prozbul and Heter Iska? In the case of Prozbul the purpose of the ha'arama is to HELP the poor by encouraging loans. In the case of Heter Iska, the permission is for a commercial transaction such as a bank account or mortgage, where the interest arrangements actually HELP the poorer party - eg to get a mortgage or to deposit savings.
- But we do not find a permitted ha'arama which allows direct leniency in a personal Bein Adam LeChavero matter. On the contrary, we find numerous examples in hilchot Bein Adam LeChavero where someone who has 'technically' not broken the halacha, but has nevertheless caused offence, is called a rasha!!

43. אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הכהו - נקרא רשע, שנאמר (שמות ב:יג) וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לְמָה תִּכְהֶה רֵעֶךָ.

סנהדרין נח:

Someone who raises their hand to strike another, but does not actually hit them, is called a rasha.

44. אף מי שהוא מעיז פניו נקרא רשע דכתיב (משלי כא:כט) הֲעִז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו

פסיקתא רבתי (איש שלום) הוספה א פיסקא ד - ביום השמיני

Someone who displays brazen anger against another is called a rasha.

45. עני מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו ... נקרא רשע

קידושין נט.

If a poor person was buying a loaf of bread and someone else came and bought it before him, they are called a rasha.

46. העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקידשה לעצמו הרי זו מקודשת לשליח. ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע.

רמב"ם הלכות אישות פרק ט הלכה יז

Someone who 'undercuts' another by pushing them out of any transaction or personal arrangement is called a rasha.

- Claiming that one 'technically' did not break an interpersonal obligation is unlikely to ever be acceptable!

H6] EXTENUATING CIRCUMSTANCES

47. נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה, ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט, כלי אחר ויצרף. נזדמן לו אורחין - מביא כלי אחר וקולט, כלי אחר ומצרף. ולא יקלוט ואחר כך יזמין, אלא יזמין ואחר כך יקלוט, ואין מערימין בכך. משום רבי יוסי בר יהודה אמרו: מערימין. לימא בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע קמיפלגי. דתניא, אותו ואת בנו שנפלו לבור. רבי אליעזר אומר - מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, והשני עושה לו פרנסה במקומו בשביל שלא ימות. רבי יהושע אומר: מעלין את הראשון על מנת לשוחטו, ואינו שוחטו, ומערים ומעלה את השני. רצה - זה שוחט, רצה - זה שוחט. ממאי? דילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם - דאפשר בפרנסה, אבל הכא דלא אפשר - לא. ועד כאן לא קאמר רבי יהושע התם - משום דאיכא צער בעלי חיים, אבל הכא דליכא צער בעלי חיים - לא!

שבת קיז:

The Gemara discusses the case of a barrel of wine which breaks on Shabbat and the wine is spilling. The owner may bring ONE vessel and place in on the ground to catch the spill. But he may not bring multiple vessels, or hold a vessel in mid-air to catch the spill or attach a vessel level with the barrel to catch the spill. All of this is prohibited in case the person became so anxious in his effort to save the loss, that he might carry on Shabbat, breaking a Torah mitzva. However, if he has extra guests, he is permitted to catch more wine. The Tana Kama rules that he may not use a ha'arama and invite extra guests just so that he can catch the wine. R. Yosei bar Yehuda rules that he CAN employ such a ha'arama. The Gemara debates whether this disagreement tracks the one we saw earlier in the case of raising the cow from the pit on Yom Tov, where R. Eliezer was strict and did not permitted ha'arama and R. Yehoshua did permit ha'arama. The Gemara rejects this parallel. Maybe R. Eliezer was only strict since there was another way to keep the animal alive - by feeding it. But in the case of the wine, where there was no other way to avoid loss, he may be lenient and permit ha'arama. And maybe R. Yehoshua was only lenient since there was an additional factor of tzar ba'alei chaim. But in the case of the wine, where there was no tzar, he may be strict and prohibit ha'arama.

- From this Gemara we see that *tzar* (pain) and unavoidable loss may be factors which permit ha'arama.
- But, again, we must ask why the activity could not just be permitted outright? Why permit it in principle, but insist that there must be a ha'arama? In this sense, ha'arama is not a leniency but a stringency!

48. .... אותו ואת בנו שנפלו לבור. מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו. ומערים ומעלה את השני על מנת לשחטו, ושוחט את איזה מהן שירצה. משום צער בעלי חיים התירו להערים ....

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ב הלכה ד

*The Rambam rules that the ha'arama is permitted only because of the tzar ba'alei chaim.*¹⁷

49. היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר לשום מתנה והלה מותר בה אם אין עמהם אחר מניח על הסלע או על הגדר ואומר הרי הן מופקדים לכל מי שיחפוץ והלה נוטל ואוכל. ורבי יוסי אוסר.

משנה מסכת נדרים פרק ד משנה ח

The Mishna in Nedarim deals with the case of two people walking together in the wild where one (A) has vowed not to get any benefit from the other (B). If A has no other food then B may give his food to a third party who can then give it to A. If there is no third party, the Tana Kama allows B to place the food on a rock and make it 'hefker' then A can take it. R. Yosei prohibits this.

50. נותן לאחר במתנה והלה מותר - ולא התירו אלא כשאין לו מה יאכל. למדנו שכל הערמות אסורות בין צרכים בין ציחוד צנדרים אלא התירו אלא בשעת הדחק שאין לו מה יאכל. לשון הרב רבי אליעזר ממ"ץ.

תוספות נדרים מג.

*Tosafot quote R. Eliezer of Metz as ruling that all ha'aramot in nedarim are only permitted when a person is in a sha'at hadechak, eg with no food.*¹⁸

H7] WHERE OTHERS MAY LEARN NEGATIVELY

- We saw above in the case of Eruv Tavshilin that one of the concerns was that people would learn negatively from the mirma.
- We also see this in other cases:

51. מטילין שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור. .... אף על פי שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש. שאין הערמה זו ניכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה.

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ז הלכה ח

The Rambam permits ha'arama in the case of making new beer on Chol HaMoed when one already has old. Since the ha'arama is not apparent to others, it is allowed. So too in other similar cases of ha'arama.

- There are MANY more cases of ha'arama in Chazal which we have not been able to bring in the this shiur! There are also other potential ways to differentiate between those cases¹⁹.
- In the following shiur we will be'H take a deeper dive and look at a number of contemporary voices on the issue of ha'arama.
- We will examine the fundamental issue of how we assess the spirit of the law or reasons for mitzvot.
- We will also look at the core value of the halachic system itself and the important role that ha'arama plays in maintaining a healthy relationship with Torah!

17. In the case of the loss caused by the spilt wine the Rambam rules (Hilchot Shabbat 22:16) that one may use a ha'arama. In the case of blocking up a pipe by inserting a piece of food, the Rambam rules (Hilchot Shabbat 23:3) that one may use a ha'arama (even though the Gemara apparently permitted this only for a talmid chacham!)

18. The case is not one of pikuach nefesh, which would justify breaking a normal neder, but where the person is pained by hunger.

19. Elana Stein Hain shows that the Talmud Yerushalmi is generally less accepting of ha'arama than earlier sources and seeks to explain that by reference to developments in Roman legal thinking at the time.